

مربی بیدار

راهنمایِ عملیِ تدریسِ سبز
بازخوانیِ محیط زیست در کتبِ درسی

تالیف: هزدا عرفانی

مربیِ بیدار

راهنمایِ عملیِ تدریسِ سبز

بازخوانیِ محیط زیست در کتبِ درسی

ترجمه و تالیف: مزدا عرفانی – محقق، مدرس و مولف حوزه محیط زیست

تابستان ۱۴۰۴

در پایان

آنچه را که آگاه می شویم، خواهیم فهمید

آنچه را که بفهمیم، دوست خواهیم داشت

وآنچه را که دوست بداریم، حفظ خواهیم کرد

واین است رسالت ما

از آگاهی تا حفظ کردن

فهرست

عنوان

صفحه

مقدمه مولف

درباره راهنما

پودمان ۱: ورود به دنیای بیداری (آغازِ سفر مشترک)

پودمان ۲: کشفِ نقشه‌یِ بیداری (چارچوب مفهومی)

پودمان ۳: بافتِ حیات: من و شبکه‌یِ زنده

پودمان ۴: تپشِ بیداری؛ مهندسیِ مأموریت‌هایِ سبز در مدرسه

پودمان ۵: تجلیِ استادی؛ هنرِ پرورشِ مربی

توشه های سبز

توشه سبز یک : در محضر اگاهی مادر زمین

خوانش ۱ - آموزش محیط زیست؛ بیداری برای زمین

خوانش ۲ - زیست‌بوم؛ تار و پودِ ردای زمین

خوانش ۳ - خاک؛ کیمیایِ زیر پای ما

خوانش ۴ - تنوع زیستی؛ فرشِ هزار نقشِ حیات

خوانش ۵ - انقراض ها و میراث طبیعی ایران

خوانش ۶ – تالاب؛ تصفیه‌خانهِ روحِ طبیعت

خوانش ۷ - جنگل ها؛ پناهگاهِ سبز و ریه‌های زمین

خوانش ۸ - منابع طبیعی؛ گنجینه‌های زمین و رازِ پایان‌ناپذیری

خوانش ۹ - آلودگی (برهم خوردنِ موسیقیِ زمین)

خوانش ۱۰ - اقلیم؛ ریتمِ بلندمدتِ زمین

خوانش ۱۱ – آب؛ نبضِ تپنده‌ی هستی

خوانش ۱۲ - پسماند؛ کیمیایِ فراموش‌شده یا میراثِ شوم؟

خوانش ۱۳ - انرژی؛ رقصِ بی‌پایانِ توان

خوانش ۱۴ - باشگاه محیط زیست؛ مکان تولد قهرمانان

توشه‌یِ سبز دو: هنرِ راهبری؛ استراتژی‌هایِ نفوذ و رویش

هنرِ راهبری ۱ - جادویِ گفتگو

هنرِ راهبری ۲ - هنرِ بحث و تبادل‌نظر

هنرِ راهبری ۳ - مناظره؛ میدانِ استدلال‌های سبز.

هنرِ راهبری ۴ - مصاحبه؛ در جستجوی حقیقت

هنرِ راهبری ۵ - شرح تصویر؛ هنرِ خواندنِ ناگفته‌ها

هنرِ راهبری ۶ - داستان‌گویی؛ جادویِ روایت برای زمین

هنرِ راهبری ۷ - ایفای نقش و نمایش؛ زندگی در کالبدِ زمین

هنرِ راهبری ۸ - بازی‌های آموزشی؛ یادگیری در ایستگاهِ نشاط

هنرِ راهبری ۹ - کاوشگریِ میدانی و ثبتِ طبیعت

توشه‌یِ سبز سه: بومِ بیداری؛ قالب‌هایِ طراحی و نقشه‌یِ عمل

بوم بیداری ۱: توانمندسازی مربیان؛ از انتقال دانش به رهبریِ بیداری

بوم بیداری ۲: هشت گامِ زرین؛ از رویایِ آموزش تا واقعیتِ بیداری

بوم بیداری ۳: بومِ طراحیِ یادگیری (فرمت طرح درسِ بیدار)

بوم بیداری ۴: اطلسِ سبزِ کتب درسی

بوم بیداری ۵: عملیاتِ میدانی و فرهنگ‌سازی (تیم‌سازیِ سبز)

بوم بیداری ۶ : الگوی عملیاتیِ اقدام

منابع

مقدمه مؤلف: فراخوانی برای بیداری

بنامِ نور، که در هر ذره‌ای جاری است...

سال‌هاست که به عنوان پژوهشگری در زمینه‌ی تغییرات اقلیمی، با حقیقت‌های تکان‌دهنده‌ی زمین دست و پنجه می‌زنم و به یک حقیقتِ ساده اما دردناک رسیدم: **دانستن**، به تنهایی نجات‌بخش نیست. ما هزاران مقاله و کتاب درباره‌ی گرمایش جهانی داریم، اما زمین همچنان می‌سوزد. چرا؟ چون ما **آگاهی** را با **اطلاعات** اشتباه گرفته‌ایم.

در مدارس ما، آموزش محیط‌زیست مانند تکه‌های پراکنده از یک پازل است که هرگز کنار هم قرار نمی‌گیرند. کودکان ما نامِ گیاهان و آب و هوا را در لابلای دروسِ مختلف حفظ می‌کنند، اما هرگز یاد نمی‌گیرند که چگونه با آن‌ها **رابطه** برقرار کنند. ما به آن‌ها آموختیم که محیط‌زیست یک **موضوع درسی** برای امتحان است، نه «**خانه‌ای**» که در آن نفس می‌کشیم. ما آن‌ها را به جای **دوست داشتن**، به **شناختنِ سرد** دعوت کردیم و نتیجه این شد: دانش‌آموزانی که همه چیز را می‌دانند، اما هیچ چیزی را حس نمی‌کنند.

من این اثر را نوشتم تا پلی بسازم؛ پلی میانِ **علمِ سخت** و **قلبِ نرم**. دغدغه‌ی من این نیست که کودک بداند آب چیست، بلکه می‌خواهم او حس کند قطره‌ی آب، تکه‌ای از وجود اوست. در این کتاب، من مفاهیم پیچیده اقلیمی و زیست‌بوم‌ها را از حصارِ تعاریفِ خشک خارج کرده و به زبان **بیداری** ترجمه کرده‌ام.

اینجا، علم با هنر پیوند خورده است. من متدهای یادگیری را با روحِ بیداری گره زده‌ام؛ از قصه‌گویی و شعر تا کارهای میدانی و تفکر انتقادی. هدف من این است که مربی، از یک **ناقلِ اطلاعات** به یک **راهنمای بیداری** تبدیل شود و کودک، نه به عنوان یک شاگرد، بلکه به عنوان یک **پاسبانِ سبز** در جامعه ظهور کند.

ای مربی عزیز، ای معمارِ آینده...

اگر تو هم خسته‌ای از یادگیری‌های خشک و حفظ‌شده، و اگر تشنه‌ی آن هستی که شاهدِ **شکوفه دادنِ روح** در کودکان باشی، این سفر دقیقاً از همین‌جا شروع می‌شود.

از تو می‌خواهم که در این مسیر، تنها یک معلم نباشی، بلکه همراهی باشی که دستِ کودک را می‌گیرد تا با هم، صدای زمزمه‌ی زمین را بشنوند. بیا با هم، بذرِ بیداری را در خاکِ روحِ کودکان بکاریم، تا روزی برسد که آن‌ها نه با ترس از آینده، بلکه با عشق به زمین، جهان را تغییر دهند.

بیا بیدار شویم، تا زمین را دوباره بیدار کنیم

راهنمایِ سفر در کتاب: از آگاهی تا استادی

این راهنما، فراتر از یک دستورالعملِ ساده، پلی است میانِ دانشِ کلاسیک و تجربه‌ی زیسته. هدفِ ما این است که مربیان، بدون رها کردنِ کتب درسی، آن‌ها را با **روحِ بیداری** غنی‌سازی کنند.

ریشه‌های علمی و بومی

محتوای این اثر الهام‌گرفته از کتابچه معتبرِ آموزش محیط‌زیست ویژه مربیان[1] صندوق جهانی حیات‌وحش[2] است که با دقتِ فراوان بر اساس زیست‌بوم و نیازهای بومی ما بازطراحی و غنی‌سازی شده است. ما تعاریفِ خشک را برداشته و آن‌ها را به **موقعیت‌های واقعی زندگی** پیوند زده‌ایم.

ستون‌های یادگیری (پارادایم‌های نوین)

در این کتاب، ما بر سه اصلِ بنیادین استواریم:

- یادگیریِ ساختن‌گرا[3] : ما دانش جدید را بر پایه‌ی تجربه‌های قبلیِ کودک بنا می‌کنیم. کودک در اینجا یک ظرفِ خالی نیست، بلکه جستجوگری است که آگاهیِ جدید را در درون خود م**ی‌سازد**.
- یادگیریِ مشارکتی[4]: کلاسِ درس ما بر پایه‌ی همدلی و اشتراک‌گذاری است. ما معتقدیم یادگیری در جمع و با احترام به برابری اجتماعی، عمیق‌تر اتفاق می‌افتد.
- از معلوم به مجهول: سفر ما از مفاهیم ساده و ملموس آغاز شده و به سمتِ درکِ پیچیدگی‌هایِ شگفت‌انگیزِ جهان پیش می‌رود؛ با تأکیدی ویژه بر **سفرهای میدانی** به عنوان قلبِ آموزش.

دستاوردهای مربی در این سفر

این راهنما به شما توانمندی‌های زیر را هدیه می‌دهد:

۱. ایجادِ درکی شهودی و واقعی از مفاهیم محیط‌زیستی برای خود و کودکان.
۲. مهارتِ ادغامِ مفاهیمِ این کتاب با کتب درسی (غنی‌سازی دروسِ رسمی).

---

[1] Master Trainers' Manual on Environmental - Education (for Schoolteachers)
[2] World Wildlife Fund - WWF
[3] Constructivism
[4] Participatory Learning

۳. کسبِ فنونِ نوینِ ارزیابی و مدیریتِ فعالیت‌های سبز.
۴. تواناییِ تدوین و اجرایِ یک «برنامه‌ی اقدامِ سبز» ویژه برای مدرسه‌ی خود.

نقشه‌ی مسیر

کتاب در قالب ۵ پودمان (ماژول) مستقل اما پیوسته، و ۳ توشه‌ی سبز طراحی شده است:

- **پودمان ۱ تا ۵:** سفری که از **ورود به دنیای بیداری** آغاز شده، از **بافتِ حیات** می‌گذرد، به **مهندسیِ مأموریت‌های سبز** در مدرسه می‌رسد و در نهایت به **هنرِ پرورشِ مربی** (تجلی استادی) ختم می‌شود.
- **توشه سبز اول (در محضر آگاهی):** گنجینه‌ای جامع از مباحث عمیق (آب، خاک، انرژی، پسماند و...).
- **توشه سبز دوم (هنر راهبری):** استراتژی‌های ناب برای تعامل با روح و ذهنِ کودک.
- **توشه سبز سوم (برنامه آموزشی):** نقشه‌ی عملیاتی و کاربردی برای پیاده‌سازیِ گام‌به‌گام در کلاس.